

Helmonds



HEEM

Kwartaalblad
Heemkundekring
Helmond-Peelland

winter 2011
€ 2,50

11

*De reclame-campagne
der Helmondse winkeliers*

*De beiaard van de
Sint Lambertuskerk*

*Heemkundekring
Helmond-Peelland ouder
dan verondersteld*



Colofon

Dit is een uitgave van Heemkundekring Helmond-Peelland.
Opgericht 24 mei 1948.

BESTUUR

voorzitter

C. Verhofstadt, Sperwerstraat 6, 5702 PJ Helmond
tel. 0492 - 537094, e-mail: cverhofstadt@hotmail.com

secretaris

W. van Lieshout, Stationsplein 39, 5701 PE Helmond
tel. 0492 - 534857, e-mail: W.Lieshout2@kpnplanet.nl

penningmeester

H. Wasser, Pres. Rooseveltlaan 59, 5707 GB Helmond
tel. 0492 - 548259, e-mail: hwwasser@hotmail.com

bestuurslid

J. Schiffers, Gabriëlstraat 8, 5708 KA Helmond
tel. 0492 - 529833, e-mail: j.schiffers@upcmail.nl

bestuurslid

F. Smulders, Binderseind 19, 5701 ST Helmond
tel. 0492 - 522412, e-mail: f.a.smulders@planet.nl

LIDMAATSCHAP

Kringlidmaatschap incl. abonnement € 25,-
Rekening ING nr. 2641099 t.n.v.
penningmeester Heemkundekring

WEBSITE

www.heemkundekringhelmond-peelland.nl

REDACTIE

Hans Vogels
tel. 0492 - 523864, e-mail: j.vogels29@chello.nl

Martin Geerts
tel. 0492 - 536043, e-mail: geerts2@chello.nl

Berry Wijnen
tel. 0492 - 539072, e-mail: berry.wijnen@hetnet.nl

Kelly Geerts
tel. 0492 - 536043, e-mail: geerts2@chello.nl

Marinus van den Elsen
tel. 06 - 40763697, e-mail: m.vandenelsen@weijmans.com

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

Druk: Drukkerij Van Stiphout

Foto's gemaakt door/met dank aan:

Wim van Lieshout, Bart Jeneskens, Gemeentemuseum Helmond, Europeesche bibliotheek Zaltbommel, Gebr. Simons, Willem Nieuwland, Piet Bron, L. van der Zanden, Th. van Laarhoven, H. Vogels, RHCe, Lia van Zalinge-Spooren.

Omslag voorzijde: Winters doorkijkje vanuit de kasteeltuin op de Lambertuskerk. (foto: Willem Nieuwland)

Omslag achterzijde: Koepelschildering in de O.L. Vrouwekerk vervaardigd door Charles Eyck en Daan Wildschut tussen 1941 en 1949. U ziet de vier evangelisten met hun symbolen: Johannes met de adelaar, Mattheus met de engel, Marcus met de leeuw en Lucas met de stier. (foto: Piet Bron)



Inhoud

3 Van de redactie

3 Van het bestuur

4 Boekenbespreking

5 Korte berichten

8 Agenda



10 De reclame-campagne der Helmondse winkeliers



17 De beiaard van de Sint Lambertuskerk



24 Heemkundekring Helmond-Peelland ouder dan verondersteld

27 Begunstigers

Van de redactie

In deze uitgave van Helmonds Heem gaan wij terug naar 1932. In dat jaar startte de 'Helmondsche Winkeliersvereniging' een reclame-campagne met veel aantrekkelijke prijzen. Met deze actie moest de teruglopende omzet tijdens de crisisperiode worden gestimuleerd. Een loffelijk streven, maar het een en ander bleef niet zonder gevolg.

Een ander verhaal onder de aanhef 'De beiaard van de Sint Lambertuskerk' beschrijft de geschiedenis van de beiaard die in 1454 van 'Die Haghe' naar de Kerkstraat werd overgebracht. Het klokkenspel heeft sindsdien een turbulent bestaan geleid.

Een opmerkelijk feit is dat onze heemkundekring langer bestaat dan verondersteld. De feitelijke oprichtingsdatum

Van het bestuur

Het bestuur wenst alle leden en sponsors van Heemkundekring Helmond-Peelland en hun dierbaren, een voorspoedig en vooral gezond 2011 toe. Mogen uw wensen en voornemens werkelijkheid worden. Voorspoed wensen wij ook toe aan het nieuwe heemjaar.



ligt niet in 1948 maar een negental jaren eerder. Wij verwijzen u graag naar een volledige uitleg verderop in dit blad.

Van Paul Jacobs ontvingen wij een interessante bijdrage over genealogie. De Burgerlijke Stand werd officieel ingevoerd op 1 maart 1811 door Napoleon, bijna 200 jaar geleden dus. Een prachtig jubileum. In onze volgende editie bieden wij het artikel graag aan u aan.

In het laatst verschenen kwartaalblad staat abusievelijk het verkeerde e-mail adres van redacteur Berry Wijnen vermeld. Het juiste adres moet zijn: berry.wijnen@hetnet.nl

Ons volgend kwartaalblad verschijnt 1 april 2011. Inzenden van kopij kan tot 15 februari 2011 aan e-mail adres: j.vogels29@chello.nl

Een hartelijk welkom aan de vroegere leden van Heemkundekring Beistervelds Broek. Vanaf 1 januari 2011 zijn zij lid van onze vereniging. Onze beste wensen gaan ook uit naar alle verenigingen en stichtingen in Helmond en omgeving, die net als wij actief zijn om onze lokale historie te behouden en uit te dragen. De belangstelling voor deze historie neemt toe. Dat bewijst de grote belangstelling voor de foto-expositie in de bibliotheek, de Vesperale in de kelder van het kasteel en de interesse voor de uitgave van het boek Bijnderen. Wij zullen in het komende jaar met uw hulp en medewerking trachten de vereniging in alle opzichten gezond te houden.

Onder grote belangstelling overhandigt Irene Tel het eerste exemplaar aan wethouder Jan van den Heuvel. Lees verder op pagina 5. (foto Wim van Lieshout)

Boekbespreking



Léon van der Hoeven en Chris Schriks:

De rug gebogen, de kop omhoog

Dit boek behandelt de geschiedenis van de familie Schriks die via Ankeveen en Ravenstein in Helmond neerstreek. Van de huidige generatie woont alleen Piet nog hier. Hij en zijn broers waren allemaal succesvolle ondernemers. Chris stichtte de boekenuitgeverij Walburg Pers in Nijmegen, Henk richtte een reclamebureau op, Ad tilde in Durban een elektrotechnisch installatiebedrijf van de grond, Jo en Sjaak zijn de grondleggers van twee metaalbedrijven in Johannesburg en Piet zelf is oprichter van een inrichtingsbedrijf in Helmond. De titel van het boek is intrigerend, gaat het over geld? Immers zo'n succesvolle familie heeft bij het tellen van duizendguldenbiljetten misschien wel veel ruggen gebogen. Misschien hebben ze veel beslissingen genomen door een muntje op te gooien: kop wel investeren, munt toch maar niet doen. De titel slaat op het harde werken en het daarmee behaalde succes.

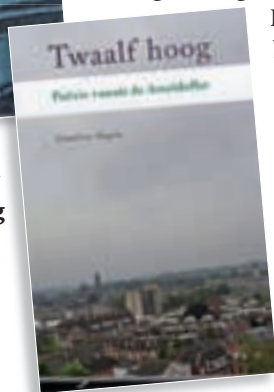
ISBN: 978-90-76472-07-2

Godelieve Slegers:

Twaalf hoog.

Poëzie vanuit de Ameideflat

Poëzie over de natuur, vanuit het centrum van Helmond en ook nog vanaf twaalf etages hoog in een flat: 'de Ameideflat'.



Deze gedichtenbundel bevat gedichten en poëtische beschouwingen die allemaal over de natuur gaan. Ze laten zien hoe opgetogen en begaan iemand over de natuur kan zijn.

De dichteres, Godelieve Slegers, is bij het verschijnen van deze bundel 89 jaar. De

zeggingskracht van haar woorden is er niet minder om.

ISBN: 978-94-91050-02-2, prijs: € 7,50

Frank van Lieshout:

't Karsefebrickske en 't lèève in dien tijd

Prachtig boek in het Helmonds dialect geschreven. Het handelt over de voormalige kaarsenfabriek die gevestigd was in het 'aauw febrickske' aan de Kanaaldijk, waar de vader van Frank werkte. Maar ook jeugdherinneringen van Frank komen ruim aan bod.

ISBN: 978-94-91050-03-9, prijs: € 12,95



De Vesperale in Helmond

De Vesperale is een getijdenboek. Hierin staan gebeden, gezangen en een kalender met de feestdagen van heiligen. Kloosterlingen gebruikten het gedurende hun acht dagelijkse gebedsdiensten. Aangrijpend is om te zien hoe zuster Margriet Cortenbach persoonlijke waarnemingen in het boek heeft geschreven. Het boek was ooit in het bezit van het Helmondse klooster van *Onze Lieve Vrouwe in Die Haghe* en dateert uit circa 1536. De eerste eigenaresse was Anna van Campen.

Bij hoge uitzondering was het boek onlangs te bewonderen in de kelder van het Gemeentemuseum. Directe aanleiding waren de festiviteiten rond de opening van de nieuwe bibliotheek. Het idee hiervoor kwam van de heemkundekring. Normaal ligt het boek opgeborgen in het depot van het Regionaal Historisch Centrum.



Een opengeslagen pagina van de Vesperale zoals die te zien was in het Gemeentemuseum. (foto Wim van Lieshout)

Succesvolle presentatie van boek 'Bijnderen' van Kees Tel

Kees Tel (1939-2001) besteedde als amateur-historicus veel tijd aan de geschiedenis van Helmond. Vooral de gebeurtenissen rond de abdij van Binderen intrigeerden hem mateloos. Zijn onderzoek naar deze historische omgeving resulteerde in een naslagwerk dat hij in 1999 op persoonlijke titel en in een kleine kring uit gaf. Heemkundekring Helmond-Peelland meende dat zijn werk een breder publiek verdiende. Het logische gevolg was een heruitgave van het boek *Bijnderen* dat met toestemming van de familie Tel tot stand gekomen is.

Op 7 oktober werd in de kapel van Binderen, de plek die de geschiedenis van Binderen als het ware uitademt, het boek *Bijnderen* officieel gepresenteerd. Irene Tel, de dochter van de schrijver en onderzoeker, mocht het eerste exemplaar overhandigen aan wethouder Jan van den Heuvel.

De heruitgave is mede mogelijk gemaakt door een legaat van wijlen Henk van Laarhoven die, als koster van de Binderse kapel en als secretaris van de stichting Onze Lieve Vrouw van Binderen, evenzeer aan Binderen verknocht was.

Kort verslag van de excursie naar **museum Kempenland**

Er werd in museum Kempenland een grote collectie textiel getoond van ruim 2000 objecten, die voor een groot deel nog nooit eerder waren getoond. Dit laatste was te danken aan het feit dat het museum speciaal voor deze expositie een oproep had geplaatst om materialen te brengen en verhalen te vertellen. Aan deze oproep werd veel gehoor gegeven. Het museum heeft al dertig jaar een conservator textiel in dienst met inmiddels ook een assistente, zodat er naast de grote hoeveelheid aan materiaal ook veel expertise in huis is voor het maken van een mooie expositie over de textieltraditie in Brabant. De naam van de expositie was heel toepasselijk: **Stik Maar!**

Het was interessant om te zien hoe in deze expositie vroeger en heden steeds tegenover elkaar werden gezet en hoe



Veel belangstelling voor het eenvoudigste en vroegst uitgevonden weeftoestel. (foto Hans Vogels)

zowel de industrie als de opleidingen en de huisvlijt ruimschoots aan bod kwamen.

We zagen tenslotte ook hoe alles veranderde na de industriële revolutie en kleding heden ten dage niet meer voor de eeuwigheid wordt gemaakt. Eindeloos vermaken en verstellen van kleding zoals vroeger, is er niet meer bij omdat we nu leven in een wegwerpmaatschappij.

Lezing 19 oktober over de **Peel-Raamstelling**

De heer Ruud Wildekamp, van de Kommanderij Gemert en de Documentatie groep Volkel, hield een lezing over de Peel-Raamstelling (een Nederlandse verdedigingslinie die in 1939 werd aangelegd) en de Duitse inval in Brabant begin mei 1940. De Peel-Raamstelling was de stelling, variërend van 9 tot 21 km achter de Maaslinie, vanaf de Maas ter hoogte van Grave, om Mill heen, door de Peel en langs de Zuid-Willemsvaart tot aan de Belgische grens bij Weert.

Hij vertelde hoe een pantsertrein met daarachter de troepentrein met een Duits bataljon aan boord door de Peel-Raam-

stelling bij Mill reden, terwijl de verdedigers nog ongewis waren van het feit dat de oorlog was uitgebroken en dachten met een Nederlandse trein van doen te hebben.

Tot slot van de uitgebreide lezing wees hij er op dat de Peel-Raamstelling voor het overgrote deel nog vrijwel intact is gebleven en op veel plaatsen in de noordelijke Peel nog goed herkenbaar is in het landschap. Denk maar aan het Defensiekanaal en aan de kazematten tussen Griendtsveen en Vliegbasis de Peel, en het monument bij Mill ter herinnering aan het befaamde 'pantsertrainincident'.

Radiozendateurs in woelige tijden

Op dinsdag 16 november hielden de heren Hans van Rooy en Wim van Hoey een lezing over zendateurs. Zij vertelden hoe het begon in 1820 met de ontdekking van het verband tussen elektriciteit en magnetisme door Oersted en hoe een en ander zich daarna verder ontwikkelde.

De zendateurs hebben een prachtige hobby die bestaat uit het experimenteren op het gebied van uitzenden en ontvangen van radio en/of televisiesignalen. Zij moeten om die hobby te kunnen beoefenen examen afleggen om te voorkomen dat er storingen worden veroorzaakt door onwetendheid of onkunde.

Als schriftelijk bewijs dat er een bepaalde verbinding heeft plaatsgevonden tussen twee stations, wordt gebruik gemaakt van de QSL-kaart. In 1939 mocht er in verband met de mobilisatie niet meer gezonden worden en in 1943 moest iedereen zelfs zijn radio inleveren.

De Engelsen hebben tijdens de oorlog radiosets, de Paraset MK-7/2 gedropt, maar het werken daarmee was uiteraard gevaarlijk en veel zendateurs zijn gesneuveld. Tijdens de watersnoodramp van 1953 hebben de zendateurs heel goed werk gedaan en veel levens gered door hun berichtgeving.

Fotowedstrijd: Industrieel erfgoed, anders bekeken

Van 20 t/m 29 mei 2011 zal Helmond in het teken van erfgoed staan, en dan met name industrieel erfgoed. Eén van de activiteiten die in dit kader wordt georganiseerd is een fotowedstrijd met als thema: "Industrieel erfgoed, anders bekeken". Dat wil zeggen dat de foto iets laat zien van het industriële verleden van Helmond, maar dan op een originele, eigenzinnige en verrassende manier. De fotowedstrijd kent 3 categorieën:

kinderen, jongeren en volwassenen.

De inzendingen zullen worden geëxposeerd in het centrum van Helmond en in de expo-ruimte van de Bibliotheek Helmond-Peel. En uiteraard zijn er – naast eeuwige roem – prijzen verbonden aan de wedstrijd. Foto's kunnen worden ingezonden van 1-2 t/m 15-3-2011. Kijk voor meer informatie op: www.helmond.nl/erfgoed10daagse of bel 0492 - 587 281.

Opnieuw aandacht voor archeologie in Helmond

De lange Helmondse geschiedenis krijgt binnenkort volop nieuwe aandacht.

Twee projecten voor het uitwerken van archeologisch onderzoek in de stad hebben samen een subsidie van € 900.000 toegekend gekregen. Het eerste onderzoek behandelt de periode 1000 - 1500 na

Christus. In die tijd werd de stad Helmond gesticht, vlak bij het kasteel 't Oude Huys. Het tweede onderzoek is een Romeins grafveld dat in 1992-1993 is opgegraven op de *Ashorst* in Mierlo-Hout.

Meer informatie is te vinden op: www.erfgoednederland.nl/odyssee.

Agenda

U ontvangt voor de lezingen en excursies géén afzonderlijke uitnodigingen. Noteer daarom onderstaande data in uw agenda of op uw kalender.

Dinsdag 18 JANUARI

Lezing door **R. Zuketto** met als titel: **'What's in a name'**.

Hierbij staat de vraag centraal: wat kunnen we uit een naam afleiden? Veel meer dan we denken. Een naam zegt iets over de streek, het land van herkomst, identiteit, het tijdsbeeld, het nummer in de rij van kinderen, over geloof en toekomstverwachting. Maar toch vooral over het verleden en de tradities. Namen geven identiteit, zonder naam ben je niemand. Daarom is het goed dat het beestje een naam heeft. Ook naamgeving van straten en wegen onthullen het verleden van vele honderden jaren terug. De spreker van deze avond hoopt met zijn uiteenzetting, de belangstelling voor naamkunde te activeren.

Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein, het Hool 31, 5701 NM Helmond.

Donderdag 20 JANUARI

Lezing door **P. van de Meulenhof** met als titel: **'Binderen een andere kijk'**.

De abdij was oorspronkelijk een gebedshuis voor adellijke dames. Het klooster groeide uit tot een

gerenommeerd cisterciënzer-klooster met veel bezittingen rond Helmond en omgeving. Alles wat nu nog herinnert aan de abdij van Binderen is de naam van het buurtschap en de grachten. Een voormalige schapenstal dient nog als kapel: de Kapel van Binderen.

Aanvang 14.00 uur, filmzaal Jan Vissermuseum, Keizerin Marialaan 5, 5702 NR Helmond.

Dinsdag 15 FEBRUARI

JAARVERGADERING met na de pauze aandacht voor twee bijzondere feiten!
Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein, het Hool 31, 5701 NM Helmond.

Dinsdag 15 MAART

Lezing door **F. Swinkels** met als titel: **'Wonen wij alleen in het heelal van Ptolemeus?'**

Een vraag die de mens zich altijd heeft gesteld. Door de eeuwen heen heeft de mens geprobeerd zich een voorstelling te vormen van de plaats die hij inneemt in het heelal. Aan de hand van de geschiedenis van de sterrenkunde neemt de spreker u mee naar de gedachten en ideeën die men ontwikkeld heeft om de aarde een plaats te geven in de ruimte. Anders gezegd: we maken een reis door de tijd waarin de aarde eerst de belangrijkste plaats in het heelal was tot het moment dat we tot het inzicht kwamen dat we een plekje zijn waarvan we moeten zeggen: Wat zijn we toch nietig in dat grote universum. Met behulp van prachtige platen en een presentatie wordt u op deze reis begeleid.

Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein, het Hool 31, 5701 NM Helmond.

Dinsdag 19 APRIL

Excursie naar **Luchtmachtbasis 'De Peel'** in Venray.

Het betreft een bezoek aan de Luchtmachtbasis de Peel en het daar ondergebrachte museum van Historische Verzameling Grondgebonden Luchtverdediging. Opgave voor deelname is mogelijk van 1 februari tot 6 april 2011, dit kunt u doen via h.vandijk23@tiscali.nl. Gelieve daarbij te vermelden: naam, adres, woonplaats, geboortedatum en telefoonnummer. U moet vooral niet vergeten om een geldig legitimatiebewijs mee te brengen. I.v.m. met het gezamenlijk vervoer op de luchtmachtbasis, is het maximum aantal deelnemers gesteld op 40 personen.
Er wordt gezamenlijk vertrokken vanaf het Jan Vissermuseum, om 12.45 uur.

Donderdag 12 MEI

Excursie naar **champignonmuseum 'De Locht'** in Melderslo.

Een champignon is een eetbare paddenstoel die in Nederland sinds de zeventiger jaren is ingeburgerd. Ze worden bijna altijd in champignoncellen gekweekt. Het kweekproces duurt zo'n zes weken. Voorafgaand wordt compost geproduceerd die bestaat uit kalk, paarden- en kuikenmest. Vervolgens komt er een deklaag van veen overheen. Die dekaarde zorgt voor de luchtvochtigheid en een temperatuur van 16 tot 22 graden. Doordat de teelt korter duurt dan de ontwikkeling van een ziektekiem is het gebruik van pesticiden uitgesloten.

De Locht is makkelijk te bereiken vanaf de A73. Afrit 11 nemen en richting Melderslo volgen.

De Peel- en Maasroute voeren langs het museum. Vanuit Horst en Melderslo kunt u de bruine bordjes volgen die naar het museum leiden. Parkeren is gratis.

Donderdag 16 JUNI

Excursie naar het **Van Gogh museum 'Vincentre'** in Nuenen.

Omstreeks 5 december 1883 reisde Van Gogh vanuit Drenthe, waar hij drie maanden had gewerkt, naar Nuenen. In dit Brabantse dorp was zijn vader sinds 1882 dominee. Van december 1883 tot mei 1885 verbleef hij bij zijn familie in de pastorie. Op Vincents verzoek werd de mangelkamer aan de achterzijde van het huis omgebouwd tot werkruimte. Het museum geeft u nu een beeld van het leven van Vincent van Gogh. U treedt als het ware in de voetsporen van Vincent. U loopt waar Vincent liep, u zit waar Vincent zat en u ziet wat Vincent zag. Alle mooie en bijzondere plekken die hij heeft geschilderd maakt u in levenden lijve mee. U kunt de Van Gogh route lopen waarbij u al deze bijzondere plekken bezoekt.

Het Vincentre is gehuisvest in het oude gemeentehuis van Nuenen aan de Berg 29. Het centrum van Nuenen is ook gemakkelijk per bus bereikbaar, de reistijd vanaf Helmond is circa 20 minuten. Het museum is geopend van 10.00 uur tot 17.00 uur.

De reclame-campagne der Helmondse winkeliers

Zestig winkeliers in het 'beklaagdenbankje' van het Kantongerecht

door Martin Geerts

Begin jaren dertig van de vorige eeuw zat Nederland midden in de economische crisis. Veel bedrijven moesten sluiten en werknemers werden ontslagen. Winkels werden opgeheven en in enkele jaren tijd groeide het aantal werklozen tot een half miljoen. De werklozen kregen in die moeilijke omstandigheden een uitkering van de gemeente, maar die was zo laag dat gezinnen met kinderen er nauwelijks van konden leven.

Om het kwijnende winkelgebeuren in Helmond, tijdens die economische crisis, wat nieuw leven in te blazen startte de 'Helmondsche Winkeliersvereniging' eind oktober 1932, een grote reclame-campagne met voordelige aanbiedingen bij alle aangesloten winkeliers. En als klap op de vuurpijl werden er daarnaast, om de campagne extra aantrekkelijk te maken, ook nog eens 600 cadeaus beschikbaar gesteld. Die campagne duurde oorspronkelijk van 13 oktober tot en met 5 november 1932, maar werd vanwege het grote succes verlengd tot 12 november.

Het hele gebeuren was met veel enthousiasme opgezet, maar geen van de winkeliers had er aan gedacht dat het beschikbaar stellen van cadeaus, tegen inlevering van een bonnetje, zou kunnen worden opgevat als een loterij en dat daar een vergunning voor moest worden aangevraagd. Immers, volgens de Loterijwet van 1905 is: *het verboden gelegenheid te geven om mede te dingen naar prijzen of premies, indien de aanwijzing der winnaars geschiedt door enige kansbepaling waarop de deelnemers in het algemeen geen invloed kunnen uitoefenen, tenzij daarvoor ingevolge deze wet vergunning is verleend.*

Dat laatste was dan ook niet gebeurd en daar kwam tenslotte narigheid van. In december 1932 ontvingen alle zestig deelnemende winkeliers tot hun schrik een dagvaarding om op 12 januari 1933 te verschijnen voor de kantonrechter in

Helmond. Dat was iets heel speciaals en alle kranten stonden er vol van.

Hieronder volgt de complete dagvaarding waarin het Openbaar Ministerie aan alle winkeliers die aan de campagne deelnamen, ten laste legde:

Dat den onderscheidenlijken winkelier in Oktober of November 1932 heeft afgeleverd, uitgedeeld of ter uitdeling in voorraad heeft gehad een aantal gekleurde papieren, elk papier door perforatie in twee delen verdeeld, op het eene deel waarvan gedrukt stond:

"Helmondsche Reclame Campagne 13 Oct. – 5 Nov. 1932 No....

R.K. Winkeliersvereniging"

en op het andere deel waarvan gedrukt stond :

"Helmondsche Reclame Campagne 13 Oct. – 5 Nov. 1932 van de R.K. Winkeliers-vereeninging" Cadeau Bon No.....

"Indien het nummer van deze bon overeenstemt met het nummer van één der 400 prachtige voorwerpen, welke in het pand Kerkstraat No. 9 zijn tentoongesteld, heeft de houder dezer bon het recht het gelijk genummerde voorwerp in ontvangst te nemen. De gelegenheid tot afhalen zal met de dag en datum nader worden bekend gemaakt".

Het Comité.

N.B. De betreffende nummers worden in de dagbladen van de "Zuidwillemsvaart" gepubliceerd.

Op welke voormelde deelen althans een opschrift van dezelfde strekking gedrukt stond, welke zoogenaamde bons deel uitmaakten van een serie van eenige tienduizend-tallen genummerde bons door voornoemde vereeniging aan hare leden – onder wie verdachte – ter beschikking gesteld ter verstreking aan de koopers in hunne zaken gedurende het tijdvak voormeld – hetwelk verlengd is geworden tot 12 november 1932 - en wel per aankoop voor vijftig cents één bon:

zijnde die koopers tegen voldoening aan voormelde voorwaarden in de gelegenheid gesteld om mede te dingen naar een vierhonderdtal – welk getal later met eenige honderdtallen is verhoogd geworden – prijzen, bestaande in diverse goederen (onder andere huishoudelijke en weeldeartikelen) door genoemde vereeniging uitgelooft ten behoeve van die bonnehouders, op wier bon een nummer voorkwam overeenstemmende met een nummer gesteld op een prijs (de nummers der prijzen kwamen ook voor in de voormelde serie bons), terwijl de houders der bonnen de nummers gesteld op de uitgelooftde prijzen niet kenden en evenmin vermochten te leeren kennen of op eenigerlei andere wijze op voorzegde overeenstemming overwegenden invloed konden uitoefenen, zulks terwijl voor het aanleggen en houden van bovenvermelde loterij, de volgens de Loterijwet 1905 vereischte toestemming niet was verleend, en aan het bovenstaande de noodige openbaarheid was gegeven.

*De Ambtenaar O.M. voornoemd
(get.) Maris*

art. 1 2 sub 2 – 6 en 7 der Loterijwet 1905 art. 23 Strafrecht

Op donderdag 12 januari 1933 om 10.30 uur was het zover. Alle winkeliers zaten voor de kantonrechter op de publieke tribune en als eerste verdachte moest de heer Rudolf van Gemert, voorzitter van de Winkeliersvereniging, verschijnen en in het verdachtenbankje plaatsnemen, met naast hem de drie opgeroepen getuigen. Als eerste en tweede getuige verschenen mr A.H.H. Vullingsh, advocaat te Helmond, op wiens kantoor de winkeliers hun bonnen voor de loterij moesten gaan halen en zijn secretaresse mejuffrouw J.J.M. Boezeman. De reden waarom de deelnemende winkeliers hun bonnen moesten ophalen op een advocatenkantoor was dat ze op die manier elkaars omzet niet zouden kunnen controleren. De bonnen werden opgehaald eerst tegen 2 cent en later tegen 1 cent per stuk. Als derde getuige verscheen de heer Antonie Moedt, hoofdagent van Politie te Helmond. Hij bevestigde de gang van zaken zoals dat in de dagvaarding stond vermeld, zoals het houden van een winkelweek door de Helmondse winkeliers, dat de cadeaus stonden tentoongesteld in de Kerkstraat op nr. 9 en dat alle cadeaus genummerd waren. Hij voegde eraan toe dat de nummering van buiten niet te zien was en hij verklaarde dat hij beslag had gelegd op diverse dagbladen en affiches die betrekking hadden op de winkelweek en ook op de cadeaus die tentoongesteld waren.

Na het verslag van de getuigen kwam, namens alle verdachten, de heer Rudolf van Gemert aan het woord, die het voorgaande allemaal erkende en uitlegde dat er door de winkeliersvereniging op een vergadering was besloten tot het houden van een winkelweek waaraan prijzen verbonden zouden zijn. Waarop

de kantonrechter tegen verdachte zei: “geen prijzen, maar cadeaus waren daarvoor beschikbaar gesteld is het niet mijnheer van Gemert?” De heer van Gemert antwoordde dat dit inderdaad zo was. Hij legde uit dat als iemand bij de aangesloten winkeliers voor 50 cent kocht, hij een genummerde bon ontving. Later kon worden bekeken op welke nummers een prijs was gevallen, want als het nummer overeenkwam met het nummer dat op een van de cadeaus stond, dan kon de houder van die bon dat cadeau in ontvangst nemen.

Daarna kreeg de ambtenaar van het Openbaar Ministerie, mr Maris, het woord tot het nemen van een requisitoir (het instellen van zijn eis). Hij vond dat het aan verdachte ten laste gelegde was bewezen. Maar gezien de geringe ernst van de zaak, meende hij geen hoge boete te moeten stellen en hij eiste dat verdachte zou worden veroordeeld tot een boete van f 10,-. Subsidiair (zo nodig in plaats van de eerste eis komend) eiste hij 10 dagen hechtenis met verbeurdverklaring en bevel tot vernietiging van de in beslag genomen geschriften, waarmee de overtreding was gepleegd.

Tenslotte was de verdediger, mr W.K.S. van Haastert, advocaat te Eindhoven, aan het woord. Hij begon zijn pleidooi met op te merken dat het hier een heel onsympathieke zaak betrof aangezien de winkeliers het in deze tijd toch al niet gemakkelijk hadden om hun hoofd boven water te houden en alle zeilen moesten bijzetten om te proberen hun omzet een beetje te verhogen. Verdediger wist dan ook niet wie deze zaak had aangebracht en ook al zou dat het O.M. zelf zijn geweest dan nog vond hij het onsympathiek,

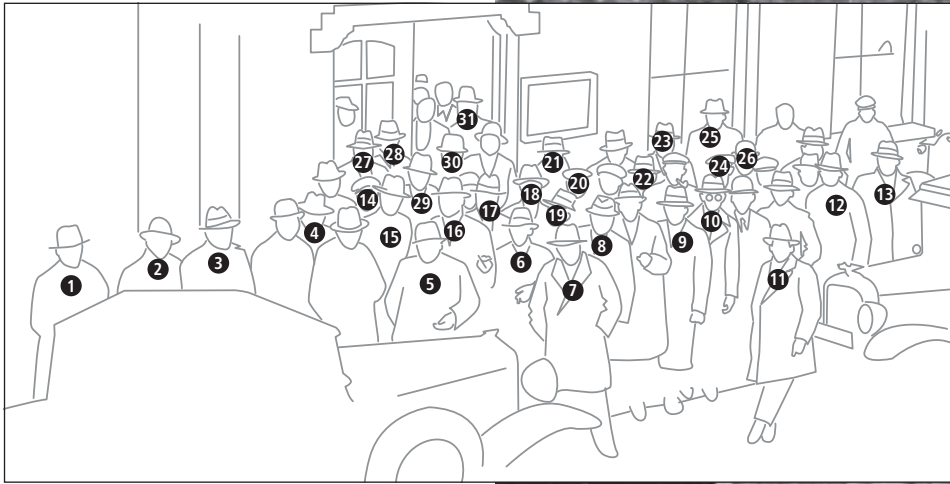


Ansichtkaart uit de jaren zestig met links de winkel 't Binnenhuis van Rudolf van Gemert, voorzitter van de Winkeliersvereniging. De zaak staat inmiddels leeg. Het pand zal een paar jaar later plaats maken voor de bouw van de Passage. (Fotodruk-Industrie Gebr. Simons)

gezien de goede bedoeling die er bij de Helmondse Winkeliersvereniging had voorgezeten bij het op touw zetten van deze reclame campagne. Hij vertelde dat de Helmondse winkeliers zich bij het organiseren van hun reclame campagne hadden gespiegeld aan andere steden waar de winkelweek overal een groot succes was geweest. Ze waren van plan om het op dezelfde manier te doen als in die andere plaatsen en deelden dat mee aan burgemeester Marinus van Hout (burgemeester van Helmond van 1913 tot 1937) die er op zijn Helmonds gezegd, vierkant vóór was. Uit het feit dat de politie niet meteen ingreep, leidde pleiter af dat die aanvankelijk ook geen strafbaar feit in deze campagne zag.

Tot zover was er dus niets aan de hand. Echter de burgemeester die niet op

de hoogte was van de manier waarop in de toekomst met zo'n winkel-campagne moest worden omgegaan, wilde wel eens precies weten hoe het in een dergelijk geval met de loterijkwestie zat. Hij ging te rade bij de wethouders, maar kennelijk in verband met bepaalde politieke omstandigheden waar de advocaat zich niet in wilde mengen, werd dat eerste verzoek door de wethouders afgewimpeld. Toen werd door de burgemeester maar een andere weg gezocht en hij ging elders advies inwinnen over de vraag hoe hij deze kwestie in de toekomst zou moeten behandelen. En het uiteindelijke gevolg was, dat nu naar aanleiding van het inwinnen van dat advies voor een toekomstig geval, de gerechtelijke vervolging was ingesteld. Pleiter vond



Alle 'verdachten' samen voor het Helmondse kantongerecht op donderdag 12 januari 1933.

1. H. Kreijbolder, 2 A. Prinsen,
3 Jan Raaymakers, 4 bakker Van Rooy,
5 P. van Hoof-Mommers, 6 F. Bonnemayers,
7 Fr. Rikkers, 8 Ant. Dirks, 9 W. de Haas,
10 A. Koolen, 11 Wilh. van Laarhoven,
12 A. Kat, 13 Jos Noyen, 14 Hub. Heinemans,
15 Adr. Luijben, 16 W. Goedhart,
17 Rud. van Gemert, 18 W. Nijsten,
19 De Wuffel, 20 H. Roelofs, 21 journalist Thieu
Vissers, 22 Kuypers - de Nijs, 23 A. Fransen,
24 Seijkens, 25 F. Meerding, 26 Th. Stockx-
Rooymans, 27 Jos van der Korput,
28 Piet Sprengers, 29 Jan Meijer,
30 Piet van Mierlo en 31 H. Verhagen.
De overige personen zijn (nog) onbekend bij
de redactie. (foto uit 'Kent u ze nog...
de Helmondse')



dat heel onsympathiek omdat de middenstand in die tijd toch al moest zwemmen wat hij kon om het hoofd boven water te houden.

Hij vond het jammer dat men het pogen van de Helmondse middenstand om wat meer leven in de brouwerij

te brengen en om de zaken wat beter te laten floreren, voor een geval in de toekomst is gaan vervolgen. Ze hadden immers door het houden van die loterij (om het gemakshalve maar zo te noemen) een stimulans willen geven aan het kwijnende leven, zowel in hun

zaken als bij de Helmondse burgerij. Hij wees erop dat de Hoge Raad in tal van arresten uitdrukkelijk had laten weten wanneer een loterij in strijd komt met de Loterijwet. Het is niet in strijd met die wet als men enkel de bedoeling had om enig economisch voordeel met die

actie te behalen of een vergroting van het afzetgebied. Nee, het hoge rechtscollege keert zich tegen verderfelijke speculatie op de goklust van het publiek. En deze speculatie op goklust was hier bij de Helmondse winkeliers volkomen afwezig. De advocaat vroeg dan ook vrijspraak

omdat het essentiële in de tenlastelegging volkomen ontbrak.

Subsidiar (zo nodig in plaats van de vraag om vrijspraak) vroeg hij ontslag van rechtsvervolging omdat hetgeen de heer van Gemert in de dagvaarding ten laste werd gelegd niet strafbaar was, namelijk het in huis hebben en uitgeven van loten. Dat was namelijk alleen strafbaar als er sprake was van een verboden loterij en dat stond hier helemaal niet vast. Pas na het vonnis kon, volgens de verdediger, in de dagvaarding het in voorraad hebben van loten enz. als een strafbaar feit ten laste worden gelegd. Daarom zou verdachte ontslagen moeten worden van rechtsvervolging.

Als tweede subsidiair vroeg de verdediger om geen straf toe te passen, gezien de geringe betekenis van het feit en hij vroeg teruggave van de prijzen omdat die niet van Van Gemert waren maar van de winkeliersvereniging. Mr. Van Haastert eindigde zijn pleidooi met het uitspreken van zijn vertrouwen dat de rechter door de formele artikelen van de Loterijwet heen zou zien naar de geest van de wet en dat hij de wet zou interpreteren zoals de Hoge Raad dat al eettelijke keren had gedaan. In dat geval zou de rechter volgens hem zeker tot vrijspraak komen.

De officier van Justitie sloot af met de verzekering dat de gedachte als zou de vervolging zijn ingesteld op advies van de burgemeester, volkomen uit de lucht gegrepen was en hij vond een boete van f 10,- wel degelijk op zijn plaats omdat de ondernemers volgens hem wel voordeel van de actie hadden genoten. Dit laatste werd door de verdediger, mr. van Haastert, tegengesproken met de woorden dat de aanleggers van de verloting daar

geen cent voordeel aan hadden gehad omdat alle Helmondse winkeliers aan de actie hadden meegedaan en er alleen maar een verschuiving van inkoop had plaatsgevonden.

Onmiddellijk na de zitting deed de Kantonrechter uitspraak en veroordeelde alle deelnemende winkeliers (de verdachten) tot f 1,- boete met verbeurdverklaring en vernietiging van de inbeslaggenomen geschriften. De inbeslaggenomen prijzen werden aan de heer W. Goedhart als representant van het winkelwerkcomité teruggegeven. Voor deze zaak bestond van de zijde van de winkeliers grote belangstelling. Nagenoeg alle gedagvaardden – het 60-tal winkeliers die deelnamen aan de winkelweekactie – woonden op de publieke tribune de zitting bij. Voor het hekje zaten de heer Rudolf van Gemert en de getuigen. Na afloop van de zitting werd voor het Kantongerechtsgebouw door een ontboden persfotograaf de groep delinquenten op de gevoelige plaat vastgelegd en de krant schreef: “onze middenstanders slaan overal reclame uit”!

Gebaseerd op:

- Artikelen uit de ‘Zuid Willmsvaart’

De beiaard van de Sint Lambertuskerk

door Hans Vogels

In ‘die Haghe’, in de nabijheid van het ‘t Oude Huys, stond na het midden van de vijftiende eeuw het Augustinessen klooster ‘Marienhage of Onze Lieve Vrouwe in die Haghe’. Vóór de stichting van het klooster was het bouwwerk de eerste parochiekerk van Helmond. Men trachtte die kerk binnen de stadsmuren te krijgen. Een goede reden daartoe was de moeilijke bereikbaarheid, maar waarschijnlijk wilde men de kerk onttrekken aan de invloedssfeer van Floreffe. Ook Jan van Berlaer had bij testament aangegeven voorstander van verplaatsing te zijn. Het verlangen werd nadien door jonkheer Jan van Cortenbach ingewilligd. Het was de Sint Lambertuskerk die verrees aan de toenmalige Huijskensstraat, die vanaf toen Kerkstraat werd genoemd. De klokken uit de oude toren werden in 1454 naar het nieuwe Godshuis overgebracht.

Bij de grote stadsbrand van 14 juli 1587, een gevolg van botsingen tussen Spaanse en Staatse troepen, werd bijna de gehele stad verwoest. Het vernietigende vuur sloeg ook toe in de Sint Lambertuskerk. Hoewel kerk, toren en kerkornamenten een prooi van de vlammen werden bleef het muurwerk, zowel van de toren als van de kerk, gedeeltelijk staan. Ook een deel van het dak boven het schip bleef gespaard. Bij deze omvangrijke ramp gingen vrijwel alle luidklokken verloren. Hoewel het torenuurwerk zware

averij opliep, bleek het niet onherstelbaar beschadigd te zijn. Na de immense vuurgloed werd het tijdmechanisme naar uurwerkmaker Meester Matthijs in 's-Hertogenbosch gebracht. In augustus 1588 kwam deze naar Helmond om de herstelde tijdaanwijzer in de inmiddels gerenoveerde kerktoren terug te plaatsen. Na de hersteloperatie sloeg de klok aanvankelijk alleen op het hele uur, maar vanaf 1610 gaf hij ook de halve uren aan.

Het uurwerk heeft lange tijd dienst gedaan. Pas in 1915 leverde de firma



Die Haghe (linksonder) was een nederzetting bij de latere stad Helmond. Hier stond het Augustinessen klooster Marienhage of Onze Lieve Vrouwe in die Haghe. Vóór de stichting van het klooster was het gebouw de eerste parochiekerk van Helmond. (tekening Jacob van Deventer, afb. collectie RHCE)

Eijsbouts uit Asten een nieuw horloge. Helmond betaalde hiervoor 700 gulden en gaf de oude klok op de koop toe. Het totaal versleten mechanisme vond een roemloos einde bij het oudroest. Om de urenslag te verwezenlijken werden twee klokken gebruikt. Een van die klokken had tot dusverre als luidklok in de toren gehangen. De slagklok had een doorsnede van ruim 57 cm en droeg het opschrift: "Sanctus Johannes Evangelista vocor, Johannes de Venlo me fecit anno di MCCCCXCII": "Heilige Johannes Evangelist heet ik, Johannes van Venlo maakte mij in het jaar des Heren 1492". Hiervan is een gipsafdruk gemaakt die in het Gemeentemuseum wordt bewaard.

Met de opdracht het klokkenspel weer te completeren, goot Meester Hendrik van Trier zes nieuwe klokken: één grote, één middelste en vier kleinere exemplaren. Van de bij de brand verloren

gegane klokken werd 1416 pond materie teruggevonden en hergebruikt.

Het resterende materiaal werd door de gezamenlijke burgerij aan stad en kerk geschonken. De benodigde gietvormen werden in de kerk zelf vervaardigd, bij het Sint Antonius-altaar was daartoe een tijdelijke werkruimte ingericht. Het gieten geschiedde op de locatie aan de Molenstraat waar later het Kapucijnenklooster gebouwd zou worden. Daarom werd dat terrein in de volksmond 'de Klokkendries' genoemd. De middelste klok werd op 9 juni 1588 gegoten, de kostprijs bedroeg 72,50 gulden.

Drie dagen later startte het gieten van de grote klok, die door de abdij van Floreffé als tiendheffer werd gefinancierd. Het in 1121 gestichte klooster, bij Namen in België, betaalde hiervoor 300 gulden. In de morgen van 12 juli vond de gieting van het 2400 pond zware object plaats. De klepel had het respectabele gewicht van 76½ pond. Onder leiding van Sebastiaan van Poppel werden beide klokken met behulp van een windas in de toren gehesen. Het hele karwei nam zes dagen in beslag. Eind augustus startte Van Trier met het gieten van de vier kleinere klokjes. Deze vormden het klokkenspel of, zoals men het toen noemde, het voorslagwerk. De nieuwe klokjes werden opgehangen door de Bossche meester Matthijs, die ook de hamers stelde. Aan koster Aert Horckmans was het gegund om als eerste de beiaard te bespelen. Enkele jaren later bouwde Peter van Trier het spel verder uit met 15 klokken. Uurwerkmaker Meester Jan Backer van Coll, nam de installatie van het speelmechanisme voor zijn rekening. Zo groeide de kleine beiaard uit tot een volwaardig carillon.

In de protestante tijd, van 1648 tot 1795, werd het klokkenspel regelmatig

bespeeld ter opluistering van openbare feestelijkheden, onder andere bij de inhuldiging van een nieuwe Heer.

Door de tijd raakte het systeem echter aanzienlijk in verval, hetgeen blijkt uit de stadsrekeningen. Daarop was een reservering opgenomen om het carillon iedere twee jaar van een nieuw wijsje te voorzien, vanwege de slechte staat gebeurde dat daarna nog slechts om de drie jaar. In diezelfde periode werden schrikbarend veel reparaties uitgevoerd. De grote- of tiendklok was in 1700 al ondeugdelijk geworden. Omdat de abdijs van Postel (voorheen Floreffé) behalve eigenaar ook onderhoudsplichtige was, besloot het Helmonds stadsbestuur de Abt, dan wel diens rentmeester Meester Antoni Molenmakers, te sommeren haar "gezwind" te laten hergieten.

De Abt maakte met de opdracht bepaald geen haast. Pas in het 1721 viel het besluit om de klok te repareren en werden condities bekend gemaakt waaronder de hergieting zou plaatsvinden: De klokkengieter moest de benodigde gietmaterialen leveren en het gietsel voorzien van een oog of bout waaraan de klepel kon worden gehangen. Had de klok na de gieting enig gebrek, of was hij letterlijk "in staet van manquement", dan was de gieter daarvoor verantwoordelijk en moest hij de klok op eigen kosten hergieten en zonodig voor de tweede keer hergieten. Was de klok "wel getroffen" dan was de gieter verplicht haar drie achtereenvolgende jaren in goede staat te houden. Ook moest hij de helft van de benodigde stenen en leem, dienende voor de gietoven, bekostigen. De Helmondse overheid moest de helft van de karrenvrachten voor het halen van steen, leem en turf financieren. De klokspijs zou, vóór deze in de oven



De Sint Lambertuskerk werd in de periode van 1856 tot 1861 gerestaureerd, daarbij werd het gebouw bijna geheel vernieuwd. De toren kreeg een nieuwe mantel en de spits werd verhoogd. Door deze verbouwing is het authentieke karakter van de kerk verloren gegaan. De toren telt tegenwoordig vijf vloeren. Het uurwerk en de speeltrommel staan op de vierde laag, de vijfde bevat het stokkenklavier en de speelkamer. (tekenaar onbekend, collectie RHCE)

Het Nederlandse pond woog vroeger circa 480 gram en was verdeeld in 16 ons. Pas in 1820 werd de waarde van gewichten overal gelijk en de zwaarte van het pond bepaald op 500 gram. Een pond had vóór die tijd uiteenlopende waarden. Met die invoering van het metrieke stelsel werden die waarden afgeschaft en was de kilo de officiële eenheid voor massa of gewicht. Pas met de Wet van 7 april 1869 werden oude benamingen, waaronder ook het pond, afgeschaft en vervangen door de tegenwoordig gebruikte aanduiding kilogram. Met de ijkwet van 1937 werd het pond, ter waarde van een halve kilogram, officieel afgeschaft. In het alledaagse spraakgebruik heeft het pond de waarde van een halve kilogram behouden.



Deze twee gipsafdrukken gevat in houten lijsten worden bewaard in het depot van het Helmonds Gemeentemuseum. (fotograaf Bart Jeneskens, collectie Gemeentemuseum Helmond)

geschoven werd, worden gewogen en de klokkengieter zou voor ieder pond 3 stuivers en 1 duit ontvangen.

Uiteindelijk werd de klok op 1 juli 1721 hergoten. Zes dagen later werd ze ten overstaan van meerdere stadsregenten gewogen en 1920 pond zwaar bevonden. De regenten waren niet tevreden. Volgens hen was gat in het “*moijeoor*” (ijzeren oor) te klein, zodat de klok niet opgehangen kon worden, bovendien was de klok volgens hen niet goed “*geëffent*”. Rentmeester Molenmakers en de Abt van Postel waren blijkbaar niet onder de indruk, immers de klok werd in de toren opgehangen en heeft daar tot 1942 dienst gedaan.

De klok droeg het opschrift: “*De Heer ende Mr. Antoni Molenmakers, der beider rechten doctor ende advocaat heit min doen hermaken 1721. Joseph Petit me fecit*”. Ook van deze tekst wordt een gipsafdruk in het Gemeentemuseum bewaard.

Aan het einde van de achttiende eeuw stond, naast een optocht, de muziek van het carillon vaak op een feestprogramma. In 1798 werd de toren en daarmee ook de beiaard, eigendom van de gemeente Helmond. Het klokkenspel had echter niet veel meer te betekenen. Er werd zelfs beweerd dat Helmond een “*betreurenswaardig*” carillon had. Toch bleef het nog altijd dienst doen. Het werd onder andere bespeeld bij de

kroning van koning Lodewijk Napoleon in 1806, op de verjaardagen van de koning en op 15 april 1809 toen Lodewijk de stad met een bezoek vereerde.

Helmond moest het tot 1837 met het oude carillon doen. Destijds deed zich de gelegenheid voor om een ander te kopen. Toen in 1797 de Franse Revolutie uitbrak moesten de monniken van Postel onvermijdelijk hun abdij verlaten. Het klooster werd opgeheven en de religieuzen verbannen. De grote maatschappelijke veranderingen gingen gepaard met een burgeroorlog, roof en terreur. Om de klokken van het Postelse carillon tegen diefstal te behoeden, werden ze in het diepste geheim naar

Weebosch onder Bergeijk gebracht en bij een zekere Hendrik van den Broek onder de grond verborgen. Pas na 40 jaar werden ze uit hun schuilplaats gehaald en besloot de abdijsbeiaard aan Petit en Fritzen te verkopen.

Door Hermanus Beugels, de pastoor van de Sint Lambertusparochie, werd in dezelfde periode ook de gehele Helmondse beiaard aan Petit en Fritzen verkocht voor de prijs van 1010,25 gulden. Ter compensatie bood de gieterij aan Helmond de 25 Postelse klokken aan die zo lang onder de grond hadden gezeten. Een aantal ingezetenen van de stad verklaarden zich bereid om voor de aankoop financieel garant te staan.



De bedrading voor het bedienen van het carillon met daarachter de klokken. (fotograaf L. van der Zanden, collectie RHCe)



Een klein gedeelte van het kleine carillon in de klokkentoren van de Sint Lambertuskerk. (fotograaf L. van der Zanden, collectie RHCe)

Daarnaast liet het gemeentebestuur een intekenlijst circuleren, waarbij werd de hoop uitgesproken dat het welslagen van de inschrijvingen nog een extra uitbreiding van het carillon tot gevolg zou hebben.

De ruil van het oude gebrekkige carillon tegen het nieuwe spel, dat bij velen bekend stond als “*zeer welluidend en beroemd*”, had eind 1837 plaats. Uit één van de klokjes is op te maken dat het gehele spel door Alexius Juliën werd gegoten in het jaar 1724. Bij de ruil was de productie van ijzeren klepels en de verbetering van de ogen waaraan de klepels hingen inbegrepen. Aanvankelijk bestond de gedachte om de oude speeltrommel aan te passen, maar bij nader inzien besloot men toch een nieuwe te kopen. Petit en Fritzen wilde de oude trommel inclusief het ijzerwerk overnemen voor 100 gulden, de nieuwe zou 800 gulden kosten, maar de levering van een vervangend spelwerk werd opgedragen aan de Helmondse onderneming Weduwe P. Verberne en Zoon. Het duurde tot oktober 1839 voordat het spelwerk klaar was. Door

Wat is een beiaard

Een beiaard, klokkenspel of carillon is een muziekinstrument bestaande uit minstens een reeks van twee octaven klokken in chromatische volgorde gerangschikt en met vuisten en voeten te bespelen vanaf een stokkenklavier.

Dit klavier maakt het eveneens mogelijk genuanceerd, van een fluisterend pianissimo tot een uitbundig fortissimo, te spelen. De toetsen van zo'n klavier zien er optisch hetzelfde uit als bijvoorbeeld bij een piano, alleen liggen ze onderling wat verder van elkaar af en zijn daardoor niet met de vingers te bespelen.

Een beiaardklok is uit brons gegoten en zijn boventonen zijn in zodanige harmonische relatie waardoor een scala van harmonische mogelijkheden ontstaat.

Marcel Siebers (internet)

Petit en Fritzen werden nog wel drie nieuwe klokjes geleverd, zodat het carillon nu uit 28 klokken bestond. In 1840 werd het nieuwe klokkenspel in de toren gehangen.

In 1895 werden drie klokjes hergooten en in 1912 nog eens twee exemplaren bijgemaakt, zodat het carillon uiteindelijk uit 30 klokken bestond. Het klokkenspel was alleen geschikt voor mechanische bespeling. Meermalen werd de wens geopperd om het systeem ook voor persoonlijke bespeling bruikbaar te maken. In 1911 werd dit verzoek in de gemeenteraad besproken. Uit de notulen van 31 juli van dat jaar blijkt dat burgemeester Van Hoeck besloot deze wens niet te honoreren. Volgens de burgervader moest het klokkenspel eerst zijn waarde maar eens bewijzen, later zou de petitie dan opnieuw bekeken worden. In 1923 werd het verlangen toch in een daad omgezet. Om bij de opening van het kasteel raadhuis een passend geschenk te kunnen aanbieden, werd een comité samengesteld voor de inzameling van gelden, die zouden worden aangewend voor het aanbrengen van een bespeelbaar klavier. De collecte bracht meer dan voldoende op, zodat Helmond sinds 1923 in het bezit is van een carillon dat ook persoonlijk bespeeld kan worden.

Na de Tweede Wereldoorlog bleek de beiaard zo verwaarloosd, dat een nieuwe restauratie onvermijdelijk was, bovendien waren in 1942 een drietal klokken door de Duitsers gevorderd. De bezetter had gemeend deze voor andere doeleinden te moeten gebruiken. Op grote schaal waren kerkklokken gevorderd en omgesmolten voor de wapenindustrie. Ook Helmond was daaraan niet ontkomen. Van de Lambertus beiaard was de klok uit 1492, de hergooten klok uit 1721 en een exemplaar uit de



De Duitse bezetter haalt de kerkklokken weg uit de Lambertuskerk, om ze naar de wapenfabrieken in Duitsland te brengen. (fotograaf Th. van Laarhoven, collectie RHCE)

negentiende eeuw in beslag genomen en afgevoerd. Deze vordering had bij de Helmonders veel emotie teweeg gebracht. De meeste klokken werden door nieuwe exemplaren vervangen. Van de oorspronkelijke klokken van Alexius Julien zijn er uiteindelijk maar 7 overgebleven en ook de twee Petit & Fritzen exemplaren bleven gespaard. In dezelfde tijd is de speeltrommel, die elk kwartier automatisch een korte melodie laat klinken, gerenoveerd. De trommel, met een diameter van 140 cm, bevat 6000 vierkante en 12000 ronde gaatjes. De pennen die in deze gaatjes worden gestoken lichten de hamers een beetje op, waarna de hamers bij het terugvallen kort tegen de klok slaan. Het versteken van een speeltrommel is al eeuwen ambachtelijk handwerk. Tegenwoordig heeft het instrument 48 klokken, drie doen er dienst als luidklok. In 2005 zijn de klokken tijdens een renovatie naar

de vensters verplaatst. De Koninklijke Eijsbouts Klokkengieterij heeft de laatste klok gegoten die op de lage es-toets van het pedaal is aangesloten.

Gebaseerd op:

- “*De klokken van de St. Lambertustoren te Helmond*”, gepubliceerd 29 augustus 1953 in de *Helmondsche Courant*, naar een onderzoek van Jac Heeren

Verder gebruikte literatuur:

- “*Helmond in het verleden*” door A.M. Frenken, hoofdstuk kerken en kloosters, *Het carillon van de Sint Lambertuskerk: Rosemarie Seuntiëns*
- “*Het Helmond Boek*” door Henk Roosenboom, hoofdstuk: *De klokkenvordering*
- *Wikipedia, de vrije encyclopedie*

Met medewerking van:

- *Regionaal Historisch Centrum Eindhoven*

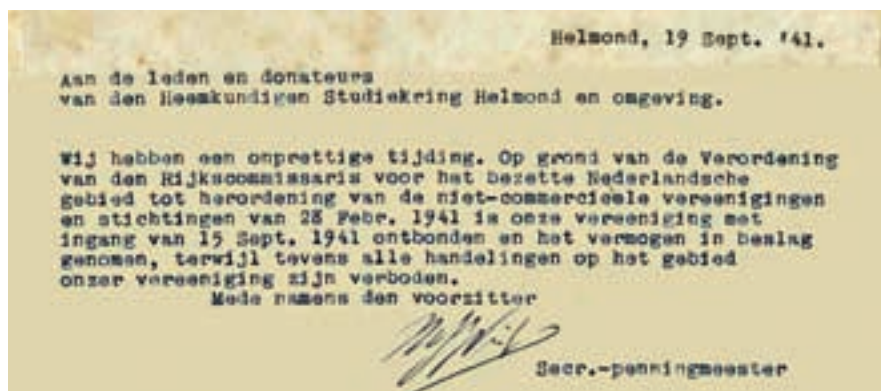
Heemkundekring Helmond-Peelland ouder dan verondersteld

door Hans Vogels

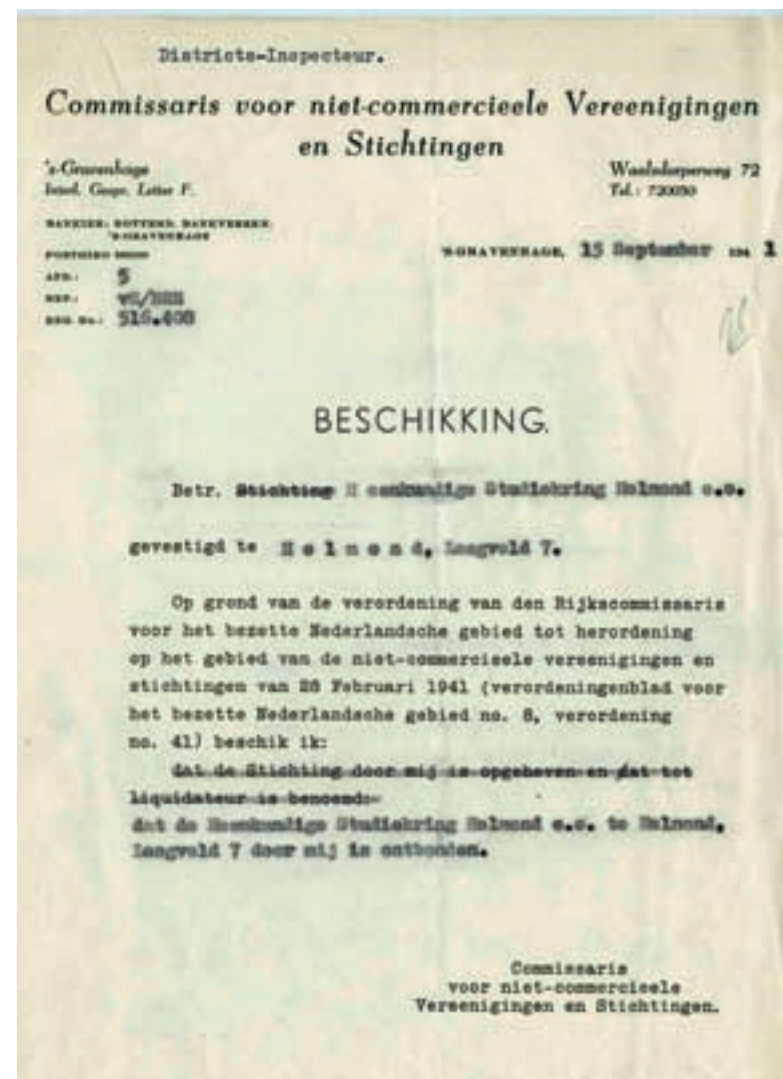
In 1948 werd door onderwijzer, archivaris, conservator en geschiedschrijver Jac Heeren (1888-1967) een poging ondernomen om het Helmondse heemwerk weer op gang te krijgen. Inderdaad 'weer', want de feitelijke oprichtingsdatum van Heemkundekring Helmond-Peelland ligt niet in 1948 maar een negental jaren eerder, in 1939 dus.

Die lange onderbreking is toe te schrijven aan de Duitse bezetting gedurende de Tweede Wereldoorlog. Heemkundekring 'De Peel', werd oorspronkelijk opgericht in 1939. Het stond in de statuten allemaal zo mooi beschreven: "Leden kunnen zijn: Nederlanders die geen vijandige houding aannemen tegen geloof in Christus als de Godmens en met uitsluiting van alle politiek, belang stellen in de heemkunde der streek". Een prachtige zinsnede maar in 1941 verstoorde de onderdrukker wreed de euforie.

In september 1940 verscheen een verordening waardoor alle verenigingen en stichtingen met een niet-economisch doel verplicht werden zich schriftelijk te melden bij een van de vijf gerechtshoven. Ook het aanwezige vermogen moest daarbij worden opgegeven. Een aantal besturen trok zich van de verordening niets aan, maar vele anderen dachten dat het besluit nageleefd moest worden. Eind februari 1941 verscheen een maatregel die bepaalde dat verenigingen en stichtingen, mits met toestemming van een *General-kommissar*, ontbonden mochten worden. Men mocht evenwel ook voor een andere leiding kiezen. Beter gezegd: voor een



Op 19 september 1941 bericht het bestuur van de Heemkundige studiekering Helmond dat de vereniging met ingang van 15 september 1941 is ontbonden. (Collectie RHCe)



De beschikking van de Commissaris voor niet commerciële Verenigingen en Stichtingen, waarmee de Heemkundige Studiekering Helmond werd opgeheven. (Collectie RHCe)

leider in plaats van een bestuur, immers bij de opgelegde maatregel werd het Duitse leidersbeginsel strikt in acht genomen.

Wie zijn medewerking weigerde of zich verzette, kon een boete krijgen van maximaal 2000 gulden of een gevangenisstraf van ten hoogste twee jaar worden opgelegd. Het bestuur van Heemkundekring 'De Peel' schikte zich

naar deze maatregel. Op 15 september 1941 werd, door de Commissaris voor niet commerciële Verenigingen en Stichtingen, de pas opgerichte vereniging weer ontbonden. De verenigingskas, met de respectabele inhoud van 30,69 gulden, werd daarbij geconfisqueerd. Het betekende een (voorlopig) roemloos einde van de toen 50 leden tellende heemkring

met bekende namen in het bestuur zoals Pater Henricus, Jac Heeren, Paul Kuijpers, ir. W. Kam en secretaris M. Vissers.

Na de oorlog, op 24 mei 1948, ondernam Jac Heeren een desperate poging om de Heemkring nieuw leven in te blazen. In hotel Sint Lambert wist hij een aantal toehoorders zo enthousiast te maken, dat zij spontaan lid werden van de heropgerichte Heemkundekring 'De Peel'. Tijdens een bijeenkomst in juli van datzelfde jaar werd die naam gewijzigd in de thans nog geldende naam 'Peelland'. De contributie werd vastgesteld op 2,50 gulden per jaar. Het eerste jaarverslag meldt een ledental van 18, in 1949 was dat verdubbeld naar 36 en in 1960 was dat al opgelopen tot 100 leden.

De Heemkring heeft in de daarop volgende jaren een aantal ups en downs gekend. Absolute hoogtepunten waren diverse druk bezochte tentoonstellingen. Een expositie over 'Oud Helmond' enthousiasmeerde maar liefst 3600 belangstellenden. Tentoonstellingen met portretten van bekende Helmonders en over de Koninklijke Machinefabriek Begemann, leverden respectievelijk 1700 en 1300 bezoekers op. Ook de befaamde palmpaasoptochten die in de jaren vijftig en zestig gehouden werden trokken veel belangstelling: jaarlijks namen 1000 tot 1500 kinderen deel aan de bonte stoet. Lezingen door historicus Jac Heeren en schrijvers met aansprekende namen zoals Toon Kortooms, Antoon Coolen en Jan Vriends, genoten veel belangstelling.

Een dip bereikte de heemkring in 1971. Op 16 maart kopt de plaatselijke krant dat de Heemkundekring Peelland in een crisis verkeert. Tengevolge daarvan werd op donderdag 18 maart tijdens een speciale vergadering, in de bovenzaal van het toenmalige restaurant

'De Brug' in de Veestraat, beslist of de kring kon voortbestaan. De laatste jaren had het bestuur weinig activiteiten kunnen ontplooiën omdat het niet meer verantwoord was sprekers uit te nodigen, aangezien de kosten te hoog waren voor de kleine groep bezoekers. Ook de inning van de contributie gaf veel moeilijkheden waardoor betaalverplichtingen in het gedrang kwamen. Het bestuur wilde weten of de leden nog wel serieus prijs stelden op het voortbestaan van de heemkring. Moeten we de vereniging maar opheffen, was de weinig opwekkende vraag. Oud voorzitter Piet van de Burgt hield een warm pleidooi voor behoud van de kring. Men móest doorgaan en dat gebeurde dan ook. Onder leiding van de nieuwe voorzitter W. Koolen leefde de vereniging weer helemaal op.

Tegenwoordig bestaat voor de heemkunde steeds meer belangstelling, al dreigt veel erf- en cultuurgoed verloren te gaan. Heemkundekring Helmond-Peelland tracht dit verlies tegen te gaan. Al meer dan zeventig jaar zet de thans bijna 200 leden tellende organisatie zich in voor behoud van het erfgoed.

Gebruikte literatuur:

- Dr. L. de Jong: "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog", Deel 5, "Aanmelden der Verenigingen"
- Dagblad Helmondse Courant
- Archief Heemkundekring Helmond-Peelland

Met medewerking van:

- Regionaal Historisch Centrum Eindhoven



Begunstigers van de Heemkundekring Helmond-Peelland

Autobedrijf Hoefnagels Helmond

officieel dealer Citroën & Hyundai

Bloemenmagazijn De Schuur

Bekkers autoschade

Eindhoven Helmond Valkenswaard

Broeckx - Praasterink Makelaars

Coenen

Derison groente en fruit

Driessen verf en interieur

Dirks exclusieve interieurs

Drukkerij van Stiphout

Fotohandel van de Kerkhof

Lunchroom Paul en Riet

Marein Organizing

Mosman autoschade

*Van Nuenen
rijwielhandel 'Den Drietip'*

Rabobank

Screenbizz Design Studio

Voor professioneel ontwerp van uw website, portal, logo of huisstijl.

www.screenbizz.nl

*Wesselman
accountants/belastingadviseurs*

Wijnhuis Helmond

Sponsoring van de Heemkundekring Helmond-Peelland is van harte welkom. Begunstigers komen met een naamsvermelding in het kwartaalblad. Neem desgewenst contact op met Annie van Rooij tel. 42 18 45 of Henk Wasser tel. 54 82 59 of e-mail: hwwasser@hotmail.com